

ismail
HAKKI BURSEVÎ
müjdelele
geLen elçi

Mecû'l-Beşîr Li-Eclî't-Tebşîr

Çeviri: Fakirullah Yıldız-Ömer Çınar- Sehle Türkoğlu

TASAVVUF
KLASİKLERİ

SUFI
KİTAP

SUNUŞ

İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri Osmanlı tasavvuf geleneği içerisinde çok önemli bir mevkedir. Hayatının kısa bir suresinde biricik Őehrimizin asude ve mubarek semti Üsküdar'da ikamet eden bu Şeyh-i aziz, Hz. Hdi'nin açmıŐ olduğu Celvetilik Őehrahında keml-i azamet ve ihtiramla yürümüŐ, ardından yüzü aŐkın telif eser bırakarak Osmanlılara mahsus ilim geleneğini ve tasavvuf anlayıŐını kendine mahsus Őivesiyle, diliyle ve anlayıŐıyla devam ettirmiŐtir. Yayın dünyamız bu müstesna simayı keŐfetmemiŐ değildir, bugüne değin nice eserleri neŐredildi. Ancak Őu an elinizde tutmuŐ olduğunuz, bu yükte hafif ama muhtevada ağır, kıymetli hazineler cesametindeki eser ise ilk kez Arapçadan dilimize kazandırıldı.

Tıpkı Ceml-ı Halveti Hazretlerinin serisinde olduğu gibi Fakirullah Yıldız ve mer ınar hocalar, bu kez Sehle Türkoğlu Hanımefendi'nin de iŐtirakiyle riflerin kutbu İsmail Hakkı Bursevİ Hazretlerinin bugüne değin o güzel dilimize çevrilmemiŐ ama mbalağasız söyleyelim birkaç asırdır çevrilmesine intizar edilen eserlerini Türk okurunun istifadesine sunmaya azm u cezm u kast eyledi. Sufi Kitap da bu hüsnüniyete, bu takdire Őayan himmete iŐtirak etmekten çekinmedi. Bu alıŐma Bursevİ'nin bu türden eserlerinin ilkidir.

Haliliyye, Tuhfe-i İsmâiliyye, Kitabı Hayâtî'l-Bâl, Vesîletü'l-Merâm eserlerinden bazılarıdır.⁸

8 Mehmed Süreyyâ, **age**, s. 36; Hüseyin Vassâf Efendi, **age**, 37-56; Bursalı Mehmed Tahir, **age**, 28-32; Muslu, **age**, 442-462; Hüseyin Vassaf Efendi, **Kemâlnâme-i Hakkı**, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, nr. 2324/, vr. 1-60; Ali Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 23, İstanbul, 2001, s. 102-106; Namlı, **agt.**, 160-165; Tuba Onat Çakıroğlu, **İsmail Hakkı Bursevî'nin «Şerh-i Pend-i Attar' (Attar'ın Pendnamesi'nin Açıklaması) Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme ve Attar'ın Pendname'si ile Karşılaştırılması**, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2012, s. 7-14. Ayrıca eserleri hakkında detaylı bilgi için **bkz.** (Ali Namlı, "Kitâbetle Mübtelâ Olmak: İsmâil Hakkı Bursevî", **TALİD**, 16(31-32), 2018; Ali Namlı, **İsmâil Hakkı Bursevî, Hayâtı, Eserleri ve Tarikat Anlayışı**, İstanbul, Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001).

MECÛ'L-BEŞİR Lİ-ECLİ'T-TEBŞİR'İN NÜSHA TAVSİFİ

Mecû'l-Beşîr li-Ecli't-Tebşîr'in müellif hattı nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Koleksiyonu 789 demirbaş numarasıyla kayıtlı mücelledin ikinci risalesi olup 26b-52b varakları arasında yer almaktadır. 26 varaktan müteşekkil olan eser tâlik hatla kaleme alınmıştır. Eserin her sayfasında 19 satır mevcuttur.

Kitabın zahriyesinde koleksiyona adını veren Hâlet Efendi namıyla maruf III. Selim ve II. Mahmud devirlerinin ünlü devlet adamı Mehmed Sa'îd b. Hüseyin el-Kırîmî el-İstanbulî'nin (ö. 1237 / 1822) şahıs mührü bulunmaktadır. 1236/1821 tarihli mührün üzerinde aşağıdaki beyit yazılıdır:

إلهي جمع كتب کرده أهل وحدت را
بده بدست يمينش كتاب حالت را

İlâhî cem'-i kütüb kerde ehl-i vahdet râ
Be-dih be-dest-i yemîneş kitâb-ı Hâlet râ⁹

9 İlâhî! Vahdet ehli için kitapları toplayan Hâlet'in kitabını sağ elinden ver.

ESERİN TELİF SEBEBİ

Safer ayının son günü 1116 senesinde (3 Temmuz 1704) kaleme alınan eserde Bursevî hazretleri Şeyhülislâm Minkarizâde Yahyâ Efendi ile aralarında teşekkürü gerekli kılan bazı hakların meydana geldiğini ve bundan dolayı Minkarizâde'nin torunu Şeyhülislâm Ebulhayr Damadzâde Ahmed Efendi'nin adını baki kılmak adına bu eseri kaleme aldığını mukaddimede şöyle ifade etmektedir:

“Bu risale, bu fakir için Allah Teâlâ'nın bir mevhîbesi olunca ben de onu, Şeyhülislâm Minkarizâde Yahyâ Efendi'nin torunu, akranlarından üstün olan, Hak Teâlâ'nın vahyinin ve Kur'an'ın binalarındaki mana kapılarını çalan, Ahadî kudretin şahitlerinden apaçık bir şahit olan, Ahmedî kamerin deveranının ayetlerinden yüce bir ayet olan, güzelliklerde kendisine başkasının ortak olmadığı, Hazret-i İsmâ'nın *-aleyhisselâm-* müjdelediği isimle müsemma olan, hem o ismin hakikatine hem de resmine layık olan, Şeyhülislâm Ebulhayr Damadzâde Ahmed Efendi hazretleri için hediye ettim.

Bizim (Şeyhülislâm Minkarizâde Yahyâ Efendi ile) aramızda teşekkürü gerekli kılan bir takım haklar meydana geldi. Bu sebeple ben de onun hakkında şöyle söyledim: “Muhakkak ki sevgili torunun ismini ihya ettim. Bu sayfalarla onun zikrini kalıcı kıldım. Benim zimmetimde onun hakkı gerçek oldu.”¹⁰

10 İsmail Hakkı Bursevî, **Mec'û'l-Beşir li-Eclî't-Tebsîr**, Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Koleksiyonu nr. 789, vr. 27a-b.

ESERİN MUHTEVASI

1116/1704'de kaleme alınan ve Şeyhülislâm Ebulhayr Damadzâde Ahmed Efendi'ye ithaf edilen **Mecû'1-Beşîr**'in mukaddimesinde, aynı zamanda müfessir olan İsmail Hakkı Bursevî hazretleri eserin telif sebebini beyan ettikten sonra; "Şüphesiz ben, Allah'ın size, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici (olarak gönderdiği) peygamberiyim. (Saff 61/6)" ayetinin sayısız faydaları ve mühim kazançları kapsadığını belirtmiş ve mezkûr ayetin, öncü büyüklerin kalplerinin özelliklerinden olduğu için şehadet ehli arasında nadiren görülen bir takım gaybî işaretleri ihtiva ettiğini ifade etmiştir. Daha sonra ilgili ayetin tefsiri sadedinde on dört işaret zikretmiş, bu işaretleri de ayet, hadis, kelâm-ı kibâr ve şiirlerle desteklemiştir.

Bursevî hazretleri **Mecû'1-Beşîr**'de zikri geçen işaretleri izah ederken bazı mutasavvıflara ait zahiren anlaşılması güç olan kelâm-ı kibârları da serdetmiş; sonrasında bu kelâm-ı kibarları şerh sadedinde gerekli açıklamayı yaparken kendisinden evvel şerh ettiği manaya dikkat çeken kimseye rast gelmediğini de eserde ifade etmiştir.

Bursevî hazretleri bu bağlamda üçüncü işareti izah ederken Şeyh-i Ekber'in, *-kuddise sirruhû-* **Fütûhât-ı Mekkiye**'nin evvelin-

de geçen “Bütün eşyanın aynı olup da eşyayı izhar edenin şanı ne yücedir” ve bir başka yerde geçen “Firdevs cenneti kâfirler içindir” sözlerinin açıklamasında şöyle demektedir:

Yani, “izhar etmek” lafzının işaret ettiği üzere zuhurda aynı olup mutlak aynı değildir. Allah, Allah olduğu için şanı pek yücedir. Eşya da eşyadır, yani yaratıldığı hal üzeredir. Bu manaya benden başka dikkat çeken kimseyi bulamadım. Nitekim bazıları bu sözleri iştiklerinde ve kitabın başında yazılı olarak gördüklerinde eleştiriyor, inkâr ediyor hatta tekfir ediyor. Hatta sûfilerin büyüklerinden sayılan biri, bu konuda Şeyh-i Ekber’i sapkınlığa nispet ediyor. Bunda garip bir şey yoktur. Nitekim güneş basiret sahipleri için görünür ve görenle görmeyeni birbirinden ayırır. Biz Şeyh hazretlerini tekfir eden birini duyduğumuzda orada dururuz ve hemen merdud olan küfrü mükeffire (tekfir edene) çeviririz ve makbul olan küfrü de mükeffere (tekfir edilene, yani Şeyh-i Ekber’e) çeviririz. Nitekim makbul küfrün manası ise ¹¹ (مَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاعُونَ وَيُؤْمِنُ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى) ayetinin işaret etmiş olduğu küfürdür. Bu küfür, Allah’ı değil, mâsivayı inkâr etmektir. Keza zat, sıfat ve fiil olarak Allah’ta fâni olmakla mecazî mevcudatı setretmek anlamına da gelir.

Şeyh-i Ekber -Allah ondan razı olsun- hakikat dolu sözlerinden birinde buna şöyle işaret etmiştir: “Firdevs cenneti kâfirler içindir.” Yani yukarıda zikredildiği üzere hakiki manadaki kâfirler -Allah’ı değil de mâsivâyı inkâr edenler- içindir. Her kim bu makbul küfür üzere inkâr ederse onun küfrü sahihtir. Her kim bu mananın dışında Hazret-i Şeyh’i tekfir ederse, onun küfrü kendi nefesine döner ve onunla âhirete gider. Çünkü onun sözünü tevîl eden kimse küfre düşmez. Mahza imanı küfür sayan kişi küfre girmiş olur. Sana, iman etmeden önce ayetin de delalet ettiği üzere küfür (tağutu inkâr etmek) lazımdır. Bu tahliye etmek kabilindedir. Zikredilen manadaki küfrü gerçekleştirmeden, iman etmekten sakın! Çünkü küfürden önceki iman, tahliyeden önce süslemek kabilindedir. Bu da makul olanın zıddıdır, makbul olanın hilafıdır.¹²

11 “Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. **O halde, kim tağutu tanımayıp Allah’a inanırsa, kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa yapmıştır.** Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.” Bakara 2/256.

12 Bursevî, **age.**, vr. 33a.

İsmail Hakkı Bursevî hazretlerinin Saff Sûresi'nin altıncı ayetini işârî olarak tefsir ettiği **Mecû'1-Beşîr'**de, izah edilen on dört işaretin muhtevasını şöyle özetlemek mümkündür:

Birinci işarete; Saff Sûresi'nin altıncı ayetinde zikredilen Hazret-i İsa'dan *-aleyhisselâm-* gelen bu müjdenin, Resûl-i Zîşân'ın *-sallallahu aleyhi ve sellem-* bi'setinden beş yüz sene önce vâki olduğu ve bunun âlimler nezdinde sabit olduğu; burada dikkat edilmesi gereken hususun, müjdelemenin vadin gerçekleşmesi için müjde zamanının yakın olmasını gerektirmediği; çünkü vakit uzasa bile her geleceğin yakın olduğu; ikisi arasında pek çok müddet geçse bile her geleceğin işinin mazi olduğu ve her uzak ve yakın olanın bildiği gibi beklemenin sonucunun bulmak olduğu ifade edilmiştir.

İkinci işarete; müjdelemenin, Allah'ın ruhu olan Hazret-i İsa *-aleyhisselâm-* tarafından verildiği; kalbe huzur ve rahatlık vermenin ruhun şanından olduğu; bundan dolayı bu müjdelemenin Hazret-i İsa'ya *-aleyhisselâm-* has kılındığı; çünkü cesetlerin ruh sebebiyle hayat bulduğu gibi, kalplerin de ruh sebebiyle hayat bulduğu; keza cesetler nasıl ruha hazırlanmakla hayat buluyorsa aynı şekilde kalpler de ancak ruha hazırlanmakla hayat bulacağı belirtilmiştir.

Üçüncü işarete; müjdelenen peygamberin gelişinin mezkûr ayette (Saff 61 / 6), sonra gelmekle vasıflandığı; hâlbuki "Ben nebi iken, Âdem ruh ile ceset arasında bulunuyordum" hadisinin de delalet ettiği üzere Hazret-i Peygamber'in *-sallallahu aleyhi ve sellem-* önce gelmekle muttasıf olduğu; gelişinin sonralıkla vasfedilmesinin bilfiil bütün zamanlarda hatta zaman bile yokken Hazret-i Peygamber'in *-sallallahu aleyhi ve sellem-* mutlak manadaki nübüvvetinden haber verdiği; çünkü zamanın, atlas yörüngesinin dönmesiyle belirlenebileceği; onun dönüşünün de ruhlar âleminde sonra olduğu; nitekim cisimlerin de ruhlardan sonra olduğu beyan edilmiştir.

Araplar şöyle demişlerdir: “Cömert kimselerin bardağından yer için bir nasip vardır.” Misk kokusunu gizlemek mümkün olmadığı gibi, hiçbir zaman iyiliğin eseri de gizlenemez. Nitekim şöyle denilmiştir:

اگر مشک خالص نداری مگوی
وگر هست خود فاش گردد به بوی²⁴

[29a] Dinden kaynaklanan sürur, dünya sürurundan daha yücedir. Çünkü birincisi bakidir. Bundan dolayı ehlullâh batında hüsnühal üzere daim olur. Çünkü²⁵ (هُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ) İkincisi ise fanidir. Bu yüzden dünya ehli daima gam ve sürur arasındadır. Nitekim şöyle denilmiştir:

منه بر جهان دل که بیگانه ایست
چو مطرب که هر روز در خانه ایست²⁶

Bundan, zengin kimsenin evden çıktığı zaman ailesinin hüznü kapılacağı anlaşılmıştır. Fahr-i Kâinât Efendimiz -*sallallahu aleyhi ve sellem*-şöyle buyurmuştur.²⁷ (لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ فَرْحَةٌ عِنْدَ الْإِطْفَارِ وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ الرَّبِّ) Burada birincisi sona erip ikincisi daim olduğundan, acele eden kişi için acele etmek, erteleyen kişi için ise tecil etmek vardır. Hatta birincisinin sevinci, ikincisinin sevincini hatırlatıcıdır; tıpkı dünya bayramlarının ahiret bayramlarını hatırlatması gibi. Öyleyse ahiret bayramı ve yaşamı dışında ne bir bayram ne de bir yaşam vardır. Hazret-i Peygamber -*sallallahu aleyhi ve sellem*- de bundan dolayı şöyle buyurmuştur.

24 “Eğer halis miskin yoksa söyleme. Eğer varsa o zaten kokusuyla kendini izhar eder (sana lüzum kalmaz)”. Sa’dî, **Bostân**, Bâb-ı Heftüm: Der Âlem-i Terbiyet; <https://ganjoor.net/saadi/boostan/bab7/sh5> (e.t. 19.05.2023).

25 “**Dünya hayatında da, ahirette de onlar için müjde vardır.** Allah’ın sözlerinde hiçbir değişme yoktur. İşte bu büyük başarıdır!” Yunus 10/64.

26 “Cihana gönül bağlama, çünkü bigânedir. Mutrib/çalgıcı gibi her gün bir hanededir.” Sa’dî, **Bostân**, Bâb-ı Evvel: Der Adl ü Tedbîr ü Re’y; <https://ganjoor.net/saadi/boostan/bab1/sh27> (e.t. 19.05.2023).

27 “Oruçluya iki sevinç vardır; birisi iftar anındaki sevinci, diğeri de Rabbine kavuştuğu andaki sevinci.” Buhârî, Savm, 141; Müslim, Siyâm, 163.

اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشَ الْآخِرَةِ فَارْحِمِ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ²⁸

Her kim dinden kaynaklanan sürura gerekli kıymeti göstermezse kesinlikle bir gam bataklığına saplanır ve ahiret sürurundan nasibini yitirir ve şu ayete muhatap olur:

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ²⁹

Fahr-ı Cihân Efendimiz'in -sallallahu aleyhi ve sellem- gönderilmesine sevinmenin alametlerinden biri de çok asırlardan beri ümmetin salihlerinin ve âlimlerinin yapageldikleri gibi mevlit okumak ve O'nun -sallallahu aleyhi ve sellem- dünyayı teşrifi anıldığında ayağa kalkmaktır.

Her kim bu konuda illa bir açıklama istiyor ve mevlit okunurken ayaktakiler arasında alenen oturuyorsa ona hâkim olan sultan ve vezir tarafından tâzir cezası gerekir. Nitekim sadece sevinmeyi gerektiren haberlerle Hazret-i Peygamber'in -sallallahu aleyhi ve sellem- dünyayı teşriflerine sevinmek gerçekleşiyorsa uyanık halde veya uykudayken O'nu görmeye ne dersin? Her kim O'nu -sallallahu aleyhi ve sellem- rüyasında görürse muhakkak O'nu gerçekten görmüştür ve her kim O'nu -sallallahu aleyhi ve sellem- gerçekten görürse tecellisinin nuruyla Allah Teâlâ onun yüzünü parlatır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

جُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ (٢٢) إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ³⁰

Eğer sen “Kıyamet gününe kadar O'nun yoluna güzellikle tabi olanlar için O'nu -sallallahu aleyhi ve sellem- rüya dışında başka bir yolla görmek mümkün müdür?” dersin, derim ki “Evet.” Bazı kâmil [29b] kimseler O'nu -sallallahu aleyhi ve sellem- yaşadığı günlerdeki gibi güzel hilyesiyle mutlak misal âleminde görmüştür.

28 “Allahım! Ahiret hayatından başka hayat yoktur. O halde sen ensâr ve muhacirlere merhamet et.” Buhârî, Rikâk 1, Cihâd 33, 110, Menâkibu'l-Ensâr 9, Megâzi 29; Müslim, Cihâd 126, 129; Tirmizî, Menâkib 55; İbni Mâce, Mesâcid 3.

29 “Onlar dünya hayatının sadece görünen yüzünü kısmen bilirler; âhiret hakkında ise tamamen gaflet içindedirler.” Rum 30/7.

30 “O gün birtakım yüzler aydıdır. Rablerine bakarlar.” Kıyame 75/22-23.